Föreningen för

Västgötalitteratur

Meddelande År 2025 NR 2 2025-05-25

Personnamn på västgötska runmonument 6

Namnet truki på Skånumstenen (Vg 130)

Den 2,5 m höga stenen av mörk granit står på eller nära ursprunglig plats vid den gamla vägen till Skånumsgårdarna i Grolanda socken och Falköpings kommun. Elisabet Svärdström läser, tolkar och översätter inskriften i Västergötlands runinskrifter (s. 250) följande:

: kuþmutr : rsþi : stin : þesi : eftiʀ : eskil : brþur : sin : trek : harþa : kuþan : hk̡ : truki ·

”Gudmund reste denna sten efter Eskil, sin broder, en mycket god ung man. Trygge(?) högg(?) (runorna).”

Stenytan är drabbat av flagring som har skadat flera runor men förutom en runa i näst sista ordet är läsningen av inskriften inte särskilt problematisk. Om namnet på den antagna ristaren skriver Svärdström (s. 251 f.):

> Ristarsignaturen är icke känd från någon annan runinskrift. Stora runografiska likheter förefinnas dock på Vg 139, som alltså möjligen kan vara ristad av samme man. Vg 139 är rest till minne av en Gudmund av dennes son. Måhända är det samme Gudmund som låtit resa Vg 130. [---] Namnet *Tryggvi* finns icke i andra runinskrifter. [---] Det är mest känt som namn på några av Harald hårfagers ättlingar. En av hans söner var *Sigtryggr*, »er sumir kalla Tryggva» [’som vissa kallar *Tryggvi*’].

Till skillnad mot tidigare artiklar i denna serie vill jag inte komma med en nytolkning av ett namn, det är helt säkert *Tryggvi*, eller rättare sagt *Tryggi*, och varför Svärdström tvekar i sin tolkning är osäkert. Däremot finns lite mer att säga om detta mansnamn än vad Svärdström gör och framför allt finns det anledning att diskutera om namnet verkligen ingår i en ristarsignatur.

Låt mig börja med påpekandet att även om ingen annan Trygge (ännu) nämns i någon vikingatida runinskrift har vi ändå i senare fornsvenska *Trygge* och på uppländska runstenar namnen *Tryggʀ* ’trofast, pålitlig’ och *Otryggi* ’trolös, opålitlig’ (Peterson 2007 s. 223 resp. 176).

Här är det istället inskriftens avslutning som väcker särskilt intresse. Utger sig verkligen Trygge för att vara runristaren? Verbet *hiogg* ’högg’ – i detta fall med **h** för **a** vilket faktiskt är rätt vanligt i just Västergötland – skrivs på flera sätt på vikingatiden, ibland utan *h* i början och med bara en vokalruna, som **ik** på den uppländska Bällstastenen (U 226). Hypotetiskt möjligt är *därför* att ristaren av Skånumstenen uttalade ordet för ’högg’ som æ*gg*, och det är väl på så sätt eller genom antagandet av en felristning som Svärdström grundade sin tolkning. Någon kommentar ger hon inte.

Även om *det* alltså är tänkbart att tolka **hk̡** som *hiogg* eller rättare sagt (*h*)æ*gg* utgörs det egentliga kruxet av själva den ordning som orden följer. Visst förekommer så korta ristarfraser som ’NN högg’ ett tjugotal gånger på svenska runmonument, bland annat Stommenstenen (Vg 180) med sitt avslutande ’Funnen högg’, men i detta fall skulle alltså ordföljden mellan subjekt och predikat vara omkastad. Det vore unikt. Omkastning mellan dessa två satsdelar förekommer visserligen (Salberger 2000 s. 26–28) men aldrig såvitt jag kunnat finna i meningar med bara två ord och sällan ens i flerordiga konstruktioner med just ’högg’.

Jag hittar bara tre belägg på att ’högg’ kommer före ett ristarnamn i längre fraser, men i två fall är det frågan om belägg i poetiska fraser där ordföljden är friare och versmåttet krävde omvänd ordföljd (Hübler s. 149–150; Salberger 1995 s. 17–25). Det tredje belägget, på runstenen på Aringsås kyrkogård i Småland (Sm 1), avslutas enligt min tolkning *Bonda virðskum hiogg Asgautr Þunni*. ’Åt värendsk bonde högg Åsgöt Tunne.’ Här är det visserligen inte fråga om vers men någon form av stiliserad prosa, vilket kan förklara den ovanliga ordföljden.

Om nu inskriften på Skånumstenen inte slutar med ’högg Trygge’, hur ska detta då tolkas? Ja, det enda alterativet är sannolikt att runföljden **hk̡** motsvarar *ok* ’och’, skrivet **ak** på den försvunna stenen från Lindärva kyrka (Vg 58) vilken lydde **… ak : suin : ak …** ’... och Sven och ...’. Samma skrivning finns på nästan 30 andra stenar (se Elmevik).

Med denna tolkning skulle Skånumstenens inskrift sluta med ’Och Trygge.’ Frågan blir då bara vad som är den underförstådda fortsättningen. En möjlighet är att Trygge ändå är ristaren och då avslutas texten i stället exempelvis ’Och Trygge (ristade runorna).’ Den alternativa tolkningen är att det rör sig om ytterligare en stenresare, det vill säga i detta fall att Gudmund och Trygge agerar tillsammans och att avslutningen ska förstås ’Också Trygge (reste stenen).’

Den senare möjligheten förespråkas av Per Stille som diskuterar vilken funktion ensamstående namn har i de 31 uppländska fall som han har undersökt (s. 137–147). Stille skriver (s. 146): ”Av de flesta av de övriga 29 är det troligt att namn i slutet av inskriften ska förstås som en utvidgning av minnesformeln. I 15 av fallen [---] skulle man kunna tänka sig att det rör sig om de personer som låtit ombesörja ristningen, beställarna.”

Magnus Källström (s. 126) bekräftar Stilles slutsats i den mån det rör ensamstående namn som föregås av ’och’, vilket alltså gäller för Skånumstenen. Därmed råder det en samsyn om funktionen av ensamma namn i slutet av inskrifter som följer ordet *ok*. Det innebär att Trygge på Skånumstenen inte längre ska ses som dess runristare utan som medresare. Inskriften ska då översättas ’Gudmund reste denna sten efter Eskil, sin broder, en mycket god ung man. Också Trygge (reste stenen).’ Om även Trygge var bror till Eskil, alternativt far, son eller någon annan person med en relation till honom lär vi aldrig får veta.

I detta bidrag är det inte tolkningen av namnet som har stått i centrum utan dess funktion i runtexten, en nog så viktig fråga. Har jag tolkat rätt är Västergötland en runristarsignatur fattigare, tyvärr.

Litteratur

Elmevik, Lennart, 1992: Runsvenskt **ak** 'och'. I: Blandade runstudier 1. Runrön 6. Uppsala. S. 13–17.

Hübler, Frank, 1996: Schwedishe Runendichtung der Wikingerzeit. Runrön 10. Uppsala.

Källström, Magnus, 2007: Mästare och minnesmärken. Studier kring vikingatida runristare och skriftmiljöer i Norden. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 43. Stockholm.

Salberger, Evert 1995: Nybble-stenen och Rycksta-stenen. Egennamn och versifiering. I: Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift, s. 17–35.

– 2000: Aringsås-stenen Sm 1. Dativfrasen och ristarnamnet. I: Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift, s. 20–31.

Stille, Per, 1999: Runstenar och runristare i den vikingatida Fjädrundaland. En studie i attribuering. Runrön 13. Uppsala.

Västergötlands runinskrifter. Utg. av Hugo Jungner och Elisabeth Svärdström. 1940–1970. Stockholm. (Sveriges runinskrifter 5.) S. 250–52.

Henrik Williams